

HAMID OLIMJON HAYOTI VA IJODI HAQIDA

Ergasheva Aziza

JDPU o'zbek tili va adabiyoti fakulteti

4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek adabiyotining yirik vakillaridan biri bo'lgan Hamid Olimjonning boy va sarmazmun ijodi, ayniqsa, uning she'riy merosi haqida so'z yuritiladi. Maqolada shoirning milliy va badiiy qarashlari, xalq og'zaki ijodiga bo'lgan munosabati, lirik qahramon obrazining talqini hamda g'azal va dostonlaridagi asosiy g'oya va ma'naviy-estetik jihatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, Hamid Olimjon she'rlarining o'zbek adabiyotidagi o'rni, mavzular doirasi va uslubiy xususiyatlari yoritib beriladi.*

Kalit so'zlar: *Hamid Olimjon, she'riyat, lirik obraz, milliy ruh, badiiy tafakkur, doston, xalq og'zaki ijodi, estetik qarashlar.*

Hamid Olimjonning she'rlari, tematik yo'nalishi va g'oyaviy badiiy mazmuni bo'yicha boshqa ko'plab adiblarimizning asarlari bilan o'xshash bo'lsa-da, uning she'rlari o'zining soddaligi, ravonligi va chuqur xalq ruhiga mosligi bilan ajralib turadi. Unga xos xususiyat shundaki, Hamid Olimjonning she'rlari xalq dostonlari, qo'shiqlar va termalar kabi sodd va ravon bo'lib, o'quvchining nafasini to'xtatmaydi va tushunilishi qiyin bo'lgan jumlar yoki kino uslubida ishlatilgan iboralarga deyarli o'rin bermaydi. Shuning uchun uning she'rlari birinchi o'qishda yoki kitobxonning ongiga va qalbiga osonlik bilan kirib boradi va uzoq vaqt xotiradan chiqmaydi. Fikrimizni isbotlash uchun bir-ikki misol keltirish mumkin.

Derazamning oldida bir tup
O'rik oppoq bo'lib gulladi...
Novdalarni bezab g'unchalar
Tongda aytdi hayot otini
Va shabboda qurg'ur ilk sahar
Olib ketdi gulning totini.
Har bahorda shu bo'lar takror,
Har bahor ham shunday o'tadi.
Qancha tirishsam ham u beor
Yellar meni aldab ketadi.⁴³

Badiiy ijodning eng yuqori namunalaridan biri go'zal soddalikdir. Bunday soddalikni shoirning deyarli barcha she'rlarida va dostonlarida hech qiyinliksiz keltirish mumkin. Lekin, bunday go'zal soddalik va badiiy mukammallikka erishish tabiatan birdaniga

⁴³ Хамид Олимжон Ўрик гуллаганда. Шеърлар ва драма. Тошкент, Адабиёт ва санъат нашриёти, 1990, 45

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

yuzaga kelmaydi. Yosh shoirning tabiiy iqtidoriga, go'yo tabiat uni qo'llab-quvvatlagan qanot kabi, uning barcha imkoniyatlari va salohiyatini to'liq ochishga imkon beradigan bir nechta ma'naviy omillar mavjud. Hamid Olimjon adabiyot olamiga kirib kelgan dastlabki bosqichlarda, o'zbek adabiyotining, shuningdek, rus va jahon adabiyotining ulkan vakillarining ijodidan saboq olgan. Yosh shoir, o'zining samimiy tarzda tan olganidek, o'qimagan va bilmagan jihatlari kam bo'lgan.

"Do'mbiraning maqtovi" she'rida, folklorga xos bo'lgan poetik shakllar va badiiy uslublar o'z aksini topgan. Bu asarda xalq baxshilari ijodidagi asosiy janrlardan biri bo'lgan terma janri orqali ma'lum badiiy elementlar ishlatilgan. Shoir Abdulla, bu asarni Nurali o'g'liga bag'ishlab yozgan bo'lsa-da, u, aslida, termaning avtobiografik shaklini qo'llagan. Hamid Olimjon esa, baxshilar ijodini kuzatar ekan, ularning voqealarga qanday obrazli munosabatda bo'lishlarini, ularning his-tuyg'ulari va ifodalarning kuchini tahlil qilgan. Xalq baxshilarining termalarida ko'plab an'anaviy stilistik vositalar ishlatilgan, shularning orasida tajnis san'ati ham barqaror shaklga keltirilgan. Shoir o'zining ijodida lirik qahramon sifatida do'mbiraga murojaat qiladi, bu esa u ning o'z his-tuyg'ularini ifodalash va ichki dunyosini tasvirlash usuliga aylanadi.

Shoirning do'mbiraga murojaat qilishi, uning hayoti va ijodiy faoliyatining eng muhim voqealarini ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Hamid Olimjon, baxshilar ijodiga xos bo'lgan umumiy mazmunni yuksak darajada taqdim etgan. Shoir o'zining lirik qahramoni orqali do'mbiraga nisbatan chuqur va mazmunli murojaatlar qiladi, u orqali o'zining hayoti va o'tgan zamonlari haqida fikrlarini bayon qiladi.

Aylansa-da rangim sariq osmonga,
Seni chaldim, xor bo'lmadim yomonga.
Qariganda yetdim yaxshi zamonga,
Yovlarimga bo'ri bo'lgan do'mbiram.
Sen bor ekan, har ish kelar qo'limdan,
Sen bor ekan, hayiqmasman o'limdan.⁴⁴

Masalan, she'rda baxshi o'zining do'mbirasi bilan hayotining turli nuqtalarini yodga oladi va bu do'mbira uning uchun faqat musiqa asbobi emas, balki uni hayotdagi barcha muhim vaziyatlarni ko'rsatuvchi vositaga aylanadi. Shoir, har qanday holatda ham, do'mbiraga murojaat qilib, uning yordamida barcha muammolarga qarshi kurashish va hayotning barcha qiyinchiliklarini yengib o'tish mumkinligini ko'rsatadi. Bu yerda shoirning do'mbiraga bo'lgan aloqasi o'ziga xos ma'naviy va emotsional bog'liqlikni ifodalaydi.

Shunday qilib, Hamid Olimjon o'zining she'rida do'mbiraning maqtovi orqali, nafaqat xalq baxshilarining termalarini, balki o'zining ichki dunyosini, tajribalari va fikrlarini yanada chuqurroq va badiiy ravishda tasvirlaydi. Do'mbira, bu asarda, shoirning ichki his-tuyg'ularini, o'tgan zamonlarni va kelajakni ko'rsatuvchi kuchli bir vosita sifatida ishlatiladi.

⁴⁴ Ҳамид Олимжон Ўрик гуллаганда. Шеърлар ва драма. Тошкент, Адабиёт ва санъат нашриёти, 1990, 98

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Hamid Olimjonning “O‘zbekiston” she’ri masnaviy shaklda yozilgan. She’rni o‘qiyotganda biror satrni hissiz yoki loqayd o‘qish mumkin emas. Ilk satrlardan boshlab, o‘quvchi qalbiga chuqur tuyg‘ular joylashadi. Quyidagi misralarga e’tibor qarating:

Vodiylarni yayov kezganda,
Bir ajib his bor edi menda...
Chappar urib gullagan bog‘im,
O‘par edim Vatan tuprog‘in.

She’rni o‘qiganda, ko‘z oldimizda gulzorlarga burkangan, tog‘lar bilan osmonga tutashgan kengliklar jonlanadi. Bu manzara o‘ziyoq qalbimizni zavq va xursandchilikka to‘ldiradi. Butun vujudimizga toza havo kirib, qalbimiz yorug‘lik va quvonch bilan to‘ladi. Ko‘zlarimizda va lablarimizda tabassum paydo bo‘ladi. Inson istamay turib kuylashni boshlashini his qiladi. Ilk satrlardan boshlab, shunday ijobiy kayfiyatni yaratish Hamid Olimjonning yuksak iste’dodi va badiiy mahoratini ko‘rsatadi. Keyingi misralar o‘qilgan sari shu kayfiyat yanada kuchayib boradi. She’rni o‘qigan o‘quvchi turli o‘xshatish, sifatlash, jonlantirish, obrazli va ramziy tasvirlar orqali Amu va Sirdaryoning to‘lib oqib, butun dalalarni hayot bilan to‘ldirayotgan manzarasini tasavvur qiladi. Ko‘k maysalarga burkangan vodiylar esa go‘yo “chor atrofga gilam yoygan”dek taassurot uyg‘otadi:

Chor atrofga yoyganda gilam,
Aslo yo‘qdir bundayin ko‘klam.
Tog‘lardagi qip-qizil lola
Bo‘lib go‘yo yoqut piyola.
Buloqlardan suv uzatadi,
El ko‘zidan qochadi uyqu.⁴⁵

Bunday go‘zallik, tabiatga oshuftalik o‘z-o‘zidan yuzaga kelmaydi, albatta.

Buning uchun erta tongda, hali tabiat oq pardasini yoyib ulgurmay, “ko‘zidan uyqu qochgan el” — ming-minglab fidoyi insonlarning dalalardagi mehnati, zahmati, ijodi, yaratuvchilik g‘ayrati mahsuli samarasidir.

Lirik qahramon endi ana shu zahmatkash xalqning mard farzandlarini ta’riflaydi:

“Zarafshonni loylatib kechgan chavandozlar bordir bu elda” deb, chapdast chavandozlarni, “kanal qazib” suv chiqargan botirlarni, g‘azal yozgan shoirlar”-u “yalla aytgan kuychilar”ni, alla kuylagan juvonlar-u shirmoy nonlar yopayotgan novvoy-pazandalarni, kutib toliqmaydigan qariyalar-u yurt tinchini himoya qilayotgan askar-qo‘shinlarni yodga olib, olqishlaydi.

Shoir mamlakatning obodligi aynan ana shu insonlar tufayli ekanini ta’kidlaydi. Vatanga bo‘lgan muhabbat tuyg‘ulari ortida nimalar va kimlar turganini o‘quvchiga anglatadi. Shu bilan birga, tazod — zidlab qiyoslash san’ati orqali, ushbu farovonlikka

⁴⁵ H.Olimjon, Tanlangan asarlar.Toshkent. 1951.87-bet.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

zid bo‘lgan holatlarni — notinchlik (“osoyish topmay”), yo‘qchilik (“somonda yotmas”), sovuqlik, yupunlik (“yopinmagay xas”) kabi yoqimsiz hodisalarni eslatib, taassurotni yanada chuqurlashtiradi.

Shoir tinchlik va bunyodkorlik kayfiyatini mustahkamlab, ularni astoydil asrashga, Vatanni suyib ardoqlashga da’vat etadi:

Shunday o‘lka doim bor bo‘lsin,
Shunday o‘lka elga yor bo‘lsin.
Omon bo‘lsin og‘aynilari,
Omon bo‘lsin do‘stlarning bari.
Mehr qo‘yib o‘pgan sari oq,
Oppoq bo‘ldi bu go‘zal tuproq.
Buloqlardan suv oqar,
El ko‘zidan uyqu qochar.⁴⁶

Bu kabi go‘zallik va tabiatga oshuftalik o‘z-o‘zidan vujudga kelmaydi, albatta. Buning uchun tong otmasdan, hali tabiat oppoq pardasini yoyishga ulgurmay, “uyqusiz qolgan el” — mehnatsevar insonlar dalalarda zahmat chekib, ijod va yaratuvchanlik bilan ishlaydi.

Lirik qahramon endi ana shu fidoyi xalq vakillarini e’zozlaydi: Zarafshon daryosini loylatib kechgan chavandozlar, kanal qazib suv chiqargan mehnatkashlar, g‘azal yozgan shoirlar va yalla aytgan kuychilar, alla kuylagan juvonlar hamda shirmoy non yopayotgan novvoylarni tilga oladi. Shuningdek, mehmon kutishdan toliqmaydigan oqsoqollar, yurt tinchini asrayotgan askarlarni ham eslab, ularni ulug‘laydi.

Shoir mamlakatning obod va farovon hayoti mana shu insonlar mehnati samarasida bunyod bo‘layotganini ta’kidlaydi. U Vatanga muhabbat tuyg‘ularining zamirida mehnat, fidoyilik va matonat turganini anglatadi.

Bundan tashqari, zid qiyos san’ati orqali farovonlikning aksi bo‘lgan hodisalar — tartibsizlik (“osoyish topmay”), qashshoqlik (“somonda yotmas”), sovuqlik va yupunlik (“yopinmagay xas”) kabi holatlarni eslatib, tinchlik va barqarorlikning qadriga yetishga undaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ҳамид Олимжон Ўрик гуллаганда. Шеърлар ва драма. Тошкент, Адабиёт ва санъат нашриёти, 1990, 45
2. Ҳамид Олимжон Ўрик гуллаганда. Шеърлар ва драма. Тошкент, Адабиёт ва санъат нашриёти, 1990, 98
3. Н.Олимжон. Tanlangan asarlar. Toshkent. 1951. 87-bet.
4. Ҳамид Олимжон Ўрик гуллаганда. Шеърлар ва драма. Тошкент, Адабиёт ва санъат нашриёти, 1990, 122.

⁴⁶ Ҳамид Олимжон Ўрик гуллаганда. Шеърлар ва драма. Тошкент, Адабиёт ва санъат нашриёти, 1990, 122.

